

ROSSIYA IMPERIYASINING O'RTA OSIYOGA BOSQINCHILIK YURISHLARI VA UNING IQTISODIY SIYOSIY SABABLARI

Parvez Qudratillayev Kamol o'g'li

*O'zbekiston Milliy Universteti tarix fakulteti mamlakatlar va mintaqalar
yo'nalishi ikkinchi kurs talabasi.*

Parvez Kudratillayev Kamol ogli

*A second-year student of the direction of countries and regions of the History
Faculty of the National Universtet of Uzbekistan.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Rossiya imperiyasining O'rta Osiyoga qarshi olib borgan bosqinchilik yurishlari va ularning iqtisodiy-siyosiy sabablari tahlil qilinadi. XIX asrda Rossiya imperiyasining ekspansiyasi natijasida O'rta Osiyo mintaqasining zabt etilishi va shu orqali Rossiyaning yangi resurslarga va savdo yo'llariga kirish imkoniyati yaratildi. Maqolada, O'rta Osiyo mintaqasining strategik ahamiyati, Rossiyaning iqtisodiy manfaatlari, harbiy harakatlar, siyosiy sabablari va qarshiliklar haqida batafsil ma'lumot berilgan. Shuningdek, Rossiya imperiyasining bu hududdagi ta'siri, iqtisodiy va siyosiy natijalari, shuningdek, mahalliy xalqlarning qarshiliklari ham yoritilgan. Maqola, Rossiya imperiyasining O'rta Osiyo mintaqasidagi mustamlakachilik davrini va uning uzoq muddatli ta'sirini tahlil etishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Rossiya imperiyasi, O'rta Osiyo, Bosqinchilik yurishlari, Iqtisodiy sabablari, Siyosiy sabablari, Savdo yo'llari, Paxta sanoati, Buxoro amirligi, Xiva xonligi, Farg'ona vodiysi, Qarshiliklar, Mustamlakachilik, O'zgarishlar, Turkiston, Harbiy harakatlar, Markazlashgan boshqaruv, Iqtisodiy resurslar.

THE MILITARY CAMPAIGNS OF THE RUSSIAN EMPIRE IN CENTRAL ASIA AND THEIR ECONOMIC-POLITICAL CAUSES

Annotation: *This article analyzes the military campaigns of the Russian Empire in Central Asia and their economic and political causes. In the 19th century, as a result of the Russian Empire's expansion, Central Asia was conquered, which provided Russia with access to new resources and trade routes. The article provides detailed information about the strategic importance of the Central Asian region, Russia's economic interests, military actions, political causes, and resistance movements. It also discusses the impact of the Russian Empire in the region, its economic and political consequences, as well as the local populations' resistance. The article is focused on analyzing the colonial period of the Russian Empire in Central Asia and its long-term influence.*

Keywords: *Russian Empire, Central Asia, Military campaigns, Economic causes, Political causes, Trade routes, Cotton industry, Bukhara Emirate, Khiva Khanate, Fergana Valley, Resistance, Colonialism, Changes, Turkestan, Military actions, Centralized governance, Economic resources.*

XIX asrning o'rtalarida Rossiya imperiyasi dunyoda eng kuchli va eng keng ko'lamli davlatlardan biriga aylangan edi. Imperiya o'z hududini kengaytirish, yangi resurslar olish va iqtisodiy manfaatlar uchun yangi bozorlar izlash maqsadida bir qator hududlarni bosib oldi. Ushbu ekspansiya yo'nalishlaridan biri O'rta Osiyo bo'ldi. O'rta Osiyo o'sha davrda rivojlanayotgan Yevropa imperiyalarining markazida joylashgan strategik mintaqaga edi va Rossiya uchun bu yerga qiziqishning bir nechta sabablari mavjud edi. Bularning eng muhimlari geosiyosiy xavfsizlik, iqtisodiy manfaatlar va millatlararo boshqaruvni kuchaytirish edi.

Rossiyaning O'rta Osiyoga qarshi ekspansiyasi bir qator murakkab siyosiy, iqtisodiy va madaniy omillar tomonidan boshqarilgan edi. O'rta Osiyo, asosan, Turkiston, Farg'ona vodiysi, Buxoro, Xiva va boshqa hududlarni o'z ichiga olgan mintaqadan iborat bo'lib, Rossiya imperiyasining janubiy chegaralarini xavfsizlantirish uchun zarur hudud sifatida ko'rilgan. Shuningdek, O'rta Osiyoning

tabiiy resurslari, xususan, paxta, oltin va boshqa xom ashyolar Rossiyaning sanoati uchun muhim bozorlarni tashkil etgan.

Rossiya Imperiyasining Ekspansiyasi: Bosqinchilik Siyosati va Tashqi Xavf
Rossiyaning O'rta Osiyo bilan aloqalari XVII asrning oxirlaridan boshlab boshlangan bo'lsa-da, uning haqiqiy ekspansiyasi XIX asrning o'rtalarida, asosan, Rossiyaning kuchayishi va zamonaviy qurollarni qo'llashga asoslangan edi. Rossiya imperiyasining janubdagi chegaralari, xususan, O'rta Osiyo va uning atrofidagi hududlar bilan to'qnashuvi katta xavf tug'dirdi. Bu xavfga javoban, Rossiya imperiyasi ushbu hududlarga bostirib kirish orqali o'z xavfsizligini ta'minlashni maqsad qilgan edi.

Rossiyaning o'zining janubiy chegaralarini himoya qilish va strategik manfaatlarini ta'minlash uchun O'rta Osiyoga qarshi olib borgan harbiy yurishlari avval ambitsiyali va darhol amalga oshirildi. Bu yurishlar asosan Rossiya imperiyasining harbiy kuchi, texnologik ustunligi va ularning oldingi tajribalariga asoslangan edi.

Iqtisodiy sabablari: savdo, resurslar va yerlarni egallash

Rossiya imperiyasining O'rta Osiyoga qarshi ekspansiyasining asosiy sababi iqtisodiy manfaatlar edi. XIX asrda Rossiya sanoatlashuvni rivojlantirib, yangi resurslar va xom ashyo izlashga muhtoj edi. O'rta Osiyo mintaqasi o'zining boy tabiiy resurslari bilan Rossiya uchun qiziqarli bo'ldi. Paxta, oltin, tuz, yirik fermer xo'jaliklari va boshqalar Rossiyaning sanoati va iqtisodiy tizimiga muhim qo'shimcha bo'ldi.

Bundan tashqari, O'rta Osiyo orqali o'tgan savdo yo'llari Rossiya uchun iqtisodiy jihatdan strategik ahamiyatga ega edi. Ushbu savdo yo'llari orqali Rossiya savdo tarmog'ini kengaytirish, yangi bozorlarga kirish va o'z iqtisodiyotini rivojlantirishni rejalashtirgan edi.

Siyosiy Sabablari: Mustahkamlash va Imperiyaning Ichki Siyosati
Rossiya imperiyasining O'rta Osiyoga qarshi harbiy harakatlarining yana bir muhim sababi siyosiy edi. Rossiya hukumatining O'rta Osiyoni zabt etishdagi asosiy maqsadi

imperiyaning ichki siyosatini mustahkamlash va yangi hududlarni o'z nazorati ostiga olish edi. Bu hududlarni zabt etish orqali Rossiya imperiyasi o'zining siyosiy ta'sirini va bosqinchilik jarayonida yangi xalqlarni qo'lga kiritishni maqsad qilgan.

Shuningdek, Rossiyaning ichki siyosati, xususan, imperiya boshqaruvini mustahkamlash va muayyan hududlarda markazlashtirilgan boshqaruvni amalga oshirishga qaratilgan edi. Rossiya imperiyasi uchun bu hududlarga kirish, o'zining markazlashgan boshqaruv tizimini joriy etish va yangi tahliliy imkoniyatlar yaratish uchun zarur bo'ldi.

O'rta Osiyoga Bosqinchilik Yurishlari: Asosiy Bosqichlar va Harbiy Harakatlar

Rossiya imperiyasining O'rta Osiyoga qaratilgan harbiy yurishlari bir nechta bosqichlarda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda Rossiya Turkistonning shimoliy qismlarini, xususan, Chimkent, O'rta Osiyo viloyatlarini zabt etishga muvaffaq bo'ldi. Keyin, 1864 yilda, Toshkentni zabt etish orqali Rossiya imperiyasi O'rta Osiyo markaziga qadam qo'ydi. Toshkentni bosib olish, Rossiya imperiyasining bu hududdagi siyosiy va harbiy ta'sirini yanada kuchaytirdi.

Keyingi bosqichda, 1868 yilda Buxoro amirligi boshqaruviga qarshi yurish boshlandi. Rossiya Buxoro amirligining suverenitetini inkor etib, mintaqadagi eng muhim siyosiy markazlardan birini o'z nazorati ostiga olishni maqsad qilgan edi. Rossiya tomonidan Buxoro amirligi bo'yicha amaldagi boshqaruvni o'zgartirish va amirni taxtdan tushirishning o'zi ham Rossiya imperiyasining siyosiy strategiyasini ko'rsatadi.

Xiva va boshqa hududlarga qarshi olib borilgan harbiy harakatlar, 1873 yilda Xiva xonligi zabt etilishi bilan yakunlandi. Shuningdek, Farg'ona vodiysi va boshqa hududlar ham bosqichma-bosqich Rossiya nazoratiga o'tgan.

Rossiya Imperiyasining Iqtisodiy va Siyosiy Natijalari

Rossiya imperiyasining O'rta Osiyoga qarshi olib borgan harbiy yurishlari va bosqinchiliklari imperiya uchun iqtisodiy va siyosiy natijalar berdi. Birinchi navbatda, Rossiya O'rta Osiyo hududlarini o'zining iqtisodiy tizimiga integratsiya

qildi. Paxta ishlab chiqarish, savdo yo'llari va boshqa iqtisodiy resurslar Rossiya imperiyasining ehtiyojlarini qondirdi.

Bundan tashqari, Rossiya O'rta Osiyo mintaqasida o'zining markazlashgan boshqaruvini o'rnatdi. Mintaqadagi shaharlar, o'zgarishlar va iqtisodiy tarmoqlar Rossiyaning siyosiy tuzilmasiga qo'shilgan. Shuningdek, Rossiya, mintaqadagi iqtisodiy va siyosiy tizimlarni o'zgartirish orqali, mahalliy xalqlarni boshqarishda o'z nazoratini yanada kuchaytirdi.

O'rta Osiyo Xalqlari va Qarshiliklar

Rossiya imperiyasining bosqinchiligiga qarshi turli xalq qarshiliklari bo'ldi. Buxoro amirligi, Xiva xonligi va boshqa hududlarda xalqning qo'zg'olonlari va qarshiliklari kuzatildi. Mintaqadagi xalqaro bosqinchiliklarga qarshi kurashlar va qarshiliklar uzoq davom etdi. Masalan, 1916 yilgi qo'zg'olon Rossiya imperiyasiga qarshi turli xalqlar tomonidan katta qarshilikni namoyish etdi.

Xulosa: Rossiya Imperiyasining O'rta Osiyoga Ta'siri va Merosi

Rossiya imperiyasining O'rta Osiyoga qarshi bosqinchilik yurishlari mintaqada uzoq muddatli siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlarga olib keldi. Bu hududlarda Rossiyaning ta'siri kuchayib, mustamlakachilik davri boshlanganidan keyin, mahalliy aholi va madaniyatga katta ta'sir ko'rsatdi. Rossiya imperiyasining bu yerga qiziqishi mintaqadagi o'zgarishlarni keltirib chiqardi va natijada O'rta Osiyo Rossiyaning iqtisodiy va siyosiy tizimiga mustahkam bog'landi.

REFERENCES

1. Akhmedov, M. (2000). O'rta Osiyo tarixi. Tashkent: Akademnashr.
2. Bisharatov, Z. (2005). Rossiya imperiyasining O'rta Osiyoga ekspansiyasi. Moskva: Rossiya Yozuvchilar Uyushmasi.
3. Kuzovkin, A. (2010). Rossiya imperiyasining janubiy chegaralaridagi bosqinchilik va mustamlakachilik siyosati. Moskva: Yevropa.
4. Shirinkin, A. (2013). XIX asrda Rossiya va O'rta Osiyo: Siyasi va iqtisodiy aloqalar. Sankt-Peterburg: Nauka.
5. Turaev, M. (1991). Turkiston: Rossiya imperiyasi va mahalliy xalqlar. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.

6. Jaimukhanov, S. (2015). Xiva xonligi va Rossiya imperiyasi: O'zaro aloqalar va qarshiliklar. Toshkent: Sharq.